

“ลอกคราบ” หัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาวในยุค Thailand 4.0

เฉลา สายสุข

หลักสูตรสาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์

Faculty of Industrial Technology, UbonRatchathaniRajabhat University

E-mail :por_grace@hotmail.com

บทคัดย่อ

หัตถกรรมกับวิถีคิดของมนุษย์ว่าด้วยการเลือกใช้วัสดุที่สอดคล้องกับหน้าที่ใช้สอยรูปทรงของงาน หัตถกรรมแต่ละชนิดเป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งช่วยเสริมสร้างให้เกิดความงามและความมีคุณค่าทางศิลปะซึ่งจะพบจากงาน หัตถกรรมทั่วไปโดยช่างหัตถกรรมจะเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมที่สุดซึ่งมักเป็นวัสดุพื้นบ้านเท่าที่จะหาได้ในท้องถิ่น นั้นๆ หัตถกรรมชุมชน ก็เป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาและการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีคุณค่า อาจารย์วิบูลย์ลีสุวรรณได้ กล่าวถึงงานหัตถกรรมพื้นถิ่นอย่างน่าสนใจในเรื่องของการทำงานหัตถกรรมของชุมชน ที่ทำให้เห็นคุณค่าของ คำว่า ภูมิปัญญาชุมชน ที่มีการพัฒนารูปแบบสังคมด้วยตัวของชุมชนเอง ตามทฤษฎีวิพากษ์ของ คาร์ล มาร์กซที่บอกว่าการเร่งการพัฒนาด้วยการใช้เทคโนโลยี เท่ากับเป็นการส่งเสริมทุนในระบบธุรกิจ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับนโยบาย ของทางภาครัฐที่นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ และนวัตกรรมต่างๆ ตามนโยบาย Thailand 4.0 เข้ามาจับบทบาทกับ ชุมชนหัตถกรรมกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ กลุ่มงานหัตถกรรมทองเหลืองชุมชนบ้านปะอาวดำบลปะ อาว อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชุมชนที่มีการทำงานหัตถกรรมในเชิงอนุรักษ์ที่เก็บ กระบวนการในการผลิตภัณฑในรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มงานหัตถกรรมทองเหลืองชุมชน บ้านปะอาวที่เป็นที่รู้จักของสังคมงานหัตถกรรมที่ใช้ต้นทุนภูมิปัญญาในการนำมาสร้างผลิตภัณฑ์ในปัจจุบัน โดยไม่ ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่

Abstract

Handicraft and the way of human thinking about selecting materials which are compatible with the role of the utilization of each handicraft shape, are another thing to encourage and create artistic beauty and value. This can be found in general handicrafts made by handicraftsmen selecting the most appropriate materials which normally are local staffs found in the area they live. Community handicraft is an outcome of wisdom and a valuably creative artifact of human. Wiboon Leesuan interestingly mentioned about handicraft, working on handicraft of communities which exposes values of “community wisdoms”. The communities have been developing their social formation by themselves following Critical Theory of Karl Marx:

development acceleration by using technologies is equal to giving advantages to the upper class people in economic system. This might relates to the government policy deploying new technologies and innovations under Thailand 4.0 campaign which is playing an important role in community handicraft. The sample of this study is Ban Pa-AoBrass Handicraft Community Group, Pa-Ao, MuangUbonRatchathani, Ubon Ratchathani province. This community is producing handicrafts in conservative technique and process. This becomes the identity of the community, well-known in handicraft society which creates products from wisdom without any new technology.

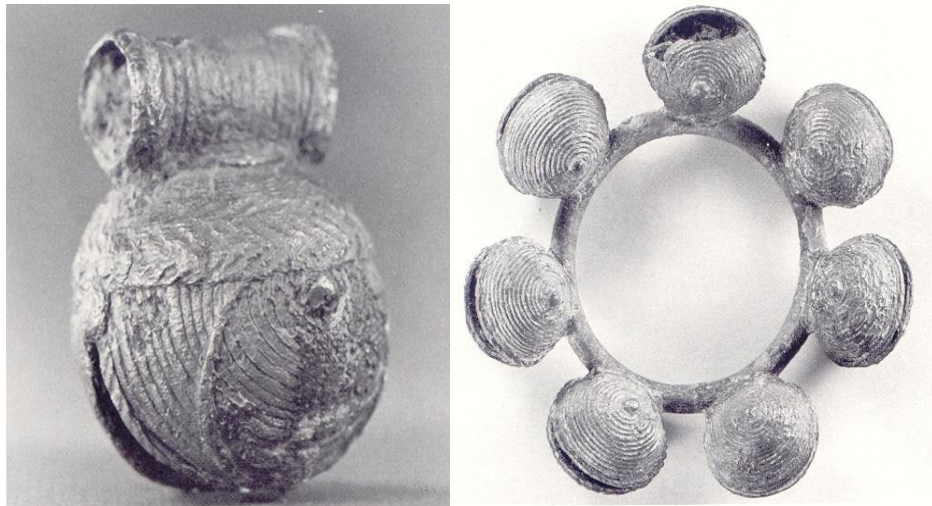
บทนำ

บทความ “ลอกคราบ” หัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาวในยุค Thailand 4.0นี้มีเพื่อให้สังคมในยุคปัจจุบันได้รู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญา ของงานหัตถกรรมทองเหลืองชุมชนบ้านปะอาว และเพื่อให้สังคมได้รู้ถึงการใช้องภูมิปัญญาในการฟื้นฟูชุมชนเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน อาจมีมุมมองอื่นในอีกแง่มุม ให้เห็นถึงความต้องการของชุมชนที่บางครั้ง นโยบายของภาครัฐ อาจส่งผลกระทบต่อชุมชน บทความนี้จึงได้มี คำว่า “ลอกคราบ” โดยใช้ ทฤษฎีวิพากษ์เข้ามาจับประเด็นในการยกเรื่องราวในชุมชนบ้านปะอาวในยุค Thailand 4.0 อาจสร้างความเข้าใจในประเด็นที่ถูกหยิบยกมากล่าว เป็นการวิพากษ์นโยบายภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนยังเป็นการลงทุนที่เสียเปล่าไม่คุ้มค่า จะเห็นได้จากเครื่องมือเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ให้กับชุมชนในหลายโครงการหลายหน่วยงานปัจจุบันกับไม่ถูกนำมาใช้งานทั้งที่มีการเข้าร่วมโครงการอบรม วิธีการใช้ ขั้นตอนกระบวนการเป็นอย่างดี เพื่อเป็นการทบทวนในบางประเด็น ให้ได้รู้ถึงความเข้าใจและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง โดยเฉพาะหน่วยงานที่ต้องทำตามนโยบายในการเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในบริบทต่างๆ

นโยบายของภาครัฐที่มุ่งเน้นการพัฒนาของงานหัตถกรรมชุมชนแบบก้าวกระโดดโดยการใช้หน่วยงานของภาครัฐรับสนองนโยบายที่เรียกกันในยุคนี้ว่า นโยบาย Thailand 4.0แต่บทความนี้ต้องการสื่อให้สังคมเห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาของงานหัตถกรรม โดยเฉพาะกลุ่มงานหัตถกรรมทองเหลืองชุมชนบ้านปะอาว เพื่อให้เข้าใจชุมชนในการพัฒนา หรือการฟื้นฟูพลังศักยภาพในการเรียนรู้ของการอยู่ร่วมกันในท้องถิ่น โดยการใช้ภูมิปัญญาชุมชนในการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เกิดสิ่งใหม่โดยไม่ต้องรอคอยนโยบายจากทางภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียวให้สังคมได้เห็นความเป็นมาของชุมชนที่ซึ่งคงไว้เรื่องวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่มีมาแต่บรรพบุรุษ สร้างความตระหนักรู้ร่วมกันถึงคุณค่าที่มีในแต่ละชุมชน ให้สังคมหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้เข้าใจใน บริบทชุมชนท้องถิ่นในเรื่องของวัฒนธรรม ชีวิตของคนในชุมชนที่มีความรักและผูกพันกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และไม่ยึดเหี้ยมในสิ่งที่ ชุมชนไม่ได้ต้องการเพียงเพื่อผลประโยชน์ในหน่วยงานเพียงเท่านั้น

งานหัตถกรรมหล่อทองเหลืองบ้าน ปะอาว ส่วนมากจะรู้จักในกลุ่มที่สนใจงานหัตถกรรม เชิงอนุรักษ์ เนื่องจากกรรมวิธี และลวดลายที่ประติษฐานมาล้วนแต่เป็นงานที่มีความเก่าแก่โบราณ ที่สืบสานมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน และที่สำคัญ คือ กรรมวิธีการทำงานทองเหลืองหรือสำริด คือ วิธีการหล่อแบบซีพิ้งหยา (Lost wax casting processes) มีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะแหล่งที่บ้านเชียงซึ่ง มีอายุ ยาวนานกว่า 4,000 ปี นับได้ว่าเก่าแก่มากถือได้ว่า เป็นยุคต้นๆของงานโลหะสำริด ด้วยเหตุผลนี้ในฐานะคนไทยควรที่จะภาคภูมิใจในสิ่ง

เหล่านี้เกิดอยู่ในผืนแผ่นดินไทย และเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ในประเทศไทยที่ยังคงวิธีการแบบโบราณนี้อยู่ และปัจจุบัน ในโลกนี้คงมีเหลืออยู่ไม่กี่แห่ง รูปร่างลักษณะที่มองจากภายนอกเห็นเป็นลายเส้นเหมือนกับกระพรวน ที่ทำโดยวิธีโบราณของบ้านปะอาวถือเป็นหลักฐานที่ยืนยันได้ว่ากระพรวนสำหรับบ้านปะอาวทำโดยกรรมวิธีเดียวกับ กระพรวนที่ชาวมุขชนบ้านเชียงทำมาก่อนเมื่อ 2,000 กว่าปีที่ผ่านมาแล้ว

กระพรวนสำริดยุคสมัยบ้านเชียงตอนปลายราว 2,300 –1,800 ปี (สุริยา โชคสวัสดิ์, 2551)

ประวัติของชุมชนบ้านปะอาวบ้านปะอาวเริ่มต้นก่อตั้งขึ้นมาพร้อมๆกับกำเนิดของเมืองอุบลราชธานี มีอายุ ราว 200 กว่า ปีมาแล้วโดยตามตำนานเล่าว่าเมื่อปีพุทธศักราช 2228 เกิด วิกฤติทางการเมืองในนครเชียงใหม่ เพราะ กลุ่มจีนฮ่อธงขาวยกกำลังปล้น เมืองเจ้านครเชียงใหม่คือ เจ้าอินทกุมาร เจ้านางจันทกุมารี และเจ้าปางคำ ได้อพยพ ไพร่พลมาขอพึ่งบารมีพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชของเวียงจันทน์ จึงโปรดให้นำไพร่พลไปตั้งเมืองที่หนองบัวลุ่มภู (ปัจจุบันเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู) โดยตั้งชื่อเมืองว่า "นครเขื่อนขันธ์ กาบแก้วบัวบาน" จากนั้นพระเจ้าสุริยวงศา ธรรมิกราช ให้เจ้าปางคำเสกสมรสกับพระราชนัดดาที่มีโอรส คือ เจ้าพระตา เจ้าพระวอซึ่งมีความสำคัญต่อเมือง อุบลราชธานีอย่างยิ่ง ในปีพุทธศักราช 2314 เกิดสงครามแย่งชิงอำนาจระหว่างเวียงจันทน์กับเมืองหนองบัวลุ่มภู โดยพระเจ้าสิริบุญสาร พระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ขอบุตรธิดาของเจ้าพระตา เจ้าพระวอ ไปเป็น นางหุ้มและนางสนม แต่เจ้าพระตา เจ้าพระวอ ไม่ยอมยกให้ ทำให้พระเจ้าเจ้าสิริบุญสาร ส่งกองทัพมาตีเมืองหนอง บัวลุ่มภู เจ้าพระตา เจ้าพระวอ ยกกองทัพออกต่อสู้ จนกองทัพเวียงจันทน์ต้องพ่ายกลับไปหลายครั้งสงครามระหว่าง เวียงจันทน์กับเมืองหนองบัวลุ่มภู ต่อสู้กันเวลายาวนานถึง 3 ปี ไม่มีผลแพ้ชนะกัน พระเจ้าสิริบุญสารได้ส่งทูตไปขอ กองทัพพม่าที่เมืองนคร เชียงใหม่ ให้มาช่วยตีเมืองหนองบัวลุ่มภู โดยมีเงื่อนไขเวียงจันทน์ยอมเป็นเมืองขึ้นของพม่า กองทัพพม่าที่เมืองเชียงใหม่ จึงให้มองระแง่ คุมกองทัพมาช่วยเจ้าสิริบุญสารรบ เมื่อฝ่ายเจ้าพระตาทราบข่าวศึก คณะคนเหลือกำลังที่จะต้านศึกกองทัพใหญ่กว่าไว้ได้ จึงให้เจ้าคำโฮ เจ้าคำขุย เจ้าคำ ก่า เจ้าคำสิงห์ พาไพร่พล คนชรา เด็ก ผู้หญิง พร้อมพระสงฆ์ อพยพมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อหาที่สร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ไว้รอท่า หากแพ้สงครามจะได้อพยพติดตามมาอยู่ด้วยโดยแรกได้มาตั้งเมืองที่บ้านสิงห์โคก บ้านสิงห์ท่า (ปัจจุบันคือจังหวัด ยโสธร) และการสู้รบในครั้งสุดท้าย เจ้าพระตาถึงแก่ความตายในสนามรบ เจ้าพระวอผู้เป็นบุตรชายคนโต พร้อมด้วย พี่น้องคือ นางอุสา นางสีดา นางแสนสีชาต นางแพงแสน เจ้าคำผาง เจ้าทิตพรหม และนางเหมือนตา ได้หลบหนีออก

จากเมืองมารับเสบียงอาหารจากบ้านสิงห์โคก สิงห์ท่า แล้วผ่านลงไปตั้งเมืองที่ "ดอนมดแดง" พร้อมขอพึ่งพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมาร แห่งนครจำปาศักดิ์ ฝ่ายเจ้าสิริบุญสารทราบข่าวการตั้งเมืองใหม่ จึงให้อภัยหาทำทอง และพญาสุโพ ยกกองทัพมาตีเจ้าพระวอสู้ไม่ได้ และเสียชีวิตในสนามรบ เจ้าคำผงผู้น้องจึงขึ้นเป็นหัวหน้ากลุ่ม พร้อมมีใบบอกลงไปให้เมืองนครราชสีมา และกรุงธนบุรี เพื่อขอพึ่งบารมีพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งให้ เจ้าพระยาจักรี (ทองด้วง) และเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญมา) ยกกองทัพมาช่วยเจ้าคำผง ด้านพญาสุโพรู้ข่าวศึกของเจ้ากรุงธนบุรี จึงสั่งถอยทัพกลับเวียงจันทน์ แต่เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ ได้เดินทัพติดตามทัพเวียงจันทน์ จนสามารถเข้ายึดเมืองได้สำเร็จ จึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พร้อมคุมตัวเจ้าสิริบุญสารไปกรุงธนบุรี ส่วนเจ้าคำผงหลังเสร็จศึกได้กลับไปตั้งเมืองอยู่ที่ดอนมดแดงเหมือนเดิม กระทั่งปีพุทธศักราช 2319 เกิดน้ำท่วมใหญ่ เจ้าคำผงจึงอพยพไพร่พลไปอยู่ที่ดอนห้วยแจระแม (ปัจจุบัน คือบ้านท่าบ่อ) รอนจันน้ำลด แล้วจึงหาทำเลที่ตั้งเมืองใหม่ที่ตำบลบ้านร้าง เรียกว่า ดงอู่ผึ้งริมฝั่งแม่น้ำมูลอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน เมื่อปีพุทธศักราช 2320 พร้อมกับได้สร้างพระอารามหลวงขึ้นเป็นวัดแรก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเมืองอุบลขึ้นเป็นเมืองประเทศราช แต่งตั้งให้พระประทุมราชวงศาเป็นพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (คำผง) เจ้าครองเมือง เมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราช พระราชทานพระสุพรรณบัตร และเครื่องยศเจ้าเมืองประเทศราช พร้อมทำพิธีสถาปนาถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เมื่อวันจันทร์ เดือน 8 แรม 13 ค่ำ จุลศักราช 1154 ปีชวด จัตวาศก ตรงกับวันที่ 16 กรกฎาคม 2335 โดยเป็นเจ้าเมืองคนแรกของอุบลราชธานี ถึงปี 2338 พระพรหมวรราชสุริยวงศ์ (ทิดพรหม) น้องชายเจ้าพระประทุม จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองอุบลราชธานีคนต่อมา รวมมีเจ้าเมืองอุบลราชธานี ที่พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งทั้งสิ้น 4 ท่านภายหลังการก่อตั้งเมืองอุบลฯ แล้ว ก็ได้มีการตั้งเมืองสำคัญในเขตปกครองของจังหวัดอุบลราชธานีขึ้นอีกหลายเมือง(สุจิตต์ วงษ์เทศ,2555)

จากคำ บอกเล่าต่างพูด เป็นเสียงเดียวกันว่า คนเมื่อสมัยก่อนที่จะมาตั้งบ้านปะอาวได้นำ เอาวิชาการด้านงานช่างหล่อโลหะมาด้วย ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า อาจจะได้รับการถ่ายทอดมาจากชุมชนหนองบัวลุ่มภูซึ่งมีอาณาบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนบ้านเชียง และอาจจะสันนิษฐาน ได้ว่าชุมชนลาวที่อพยพข้ามมาจากฝั่งโขงคือเวียงจันทน์อาจจะมีการถ่ายทอดด้านนี้มาก่อนก็ได้ ถ้าหันกลับ มาดูหลักฐานที่บ้านเชียงน่าจะเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่วัฒนธรรมการทำ หัตถกรรมหล่อทองเหลืองโดยวิธีขึ้นหอยในภูมิภาคนี้

อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านปะอาว ถือได้ว่า เป็นชุมชนที่มีส่วนในการสืบสานงานหัตถกรรมโดยวิธีโบราณนี้มานานกว่า 200 ปีเศษหรือเข้าสู่ รุ่นที่ 5 ทายาทที่สืบเอาวิชาการหัตถกรรมหล่อทองเหลืองในปัจจุบัน คือ คุณพ่อบุญมี ล้อมวงค์ ช่างงานหัตถศิลป์การทำเครื่องทองเหลืองที่สืบทอดกรรมวิธีตั้งแต่ยุคสมัยบ้านเชียง ยึดโยงนับเป็นระยะทางแห่งกาลเวลาที่ยาวนานเป็นพันๆปี นับเป็นมรดกที่ส่งค่าที่ตกทอดมาสู่ลูกหลานจวบจนปัจจุบันโดยไม่ได้มีเครื่องมือที่ทันสมัยอย่างในยุคปัจจุบันเข้ามาช่วย คุณพ่อบุญมี ยังคงใช้รูปแบบกรรมวิธีดั้งเดิมที่มีมาแต่โบราณจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษ สู่งานหัตถกรรมหล่อทองเหลือง

ถึงแม้จะมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาเพื่อถ่ายทอด เทคโนโลยีใหม่ๆมีโครงการงบประมาณสนับสนุนจากหลายหน่วยงานตามนโยบายไทย 4.0เพื่อต้องการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเฉพาะ งานวิจัย ที่เข้ามาขอทำในชุมชนบ้านปะอาว ไม่ว่าจะเป็นระดับ ปริญญาตรี, โท, กระทั่ง ปริญญาเอก ก็มีมาทำวิจัยที่ชุมชนบ้านปะอาวอยู่ตลอด และทุกครั้งจะอ้างเสมอว่า ชุมชนบ้านปะอาวมีปัญหาต่างๆ เช่น ในด้านกระบวนการผลิต ด้านวัสดุ รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีความหลากหลาย ทั้งในด้านลวดลาย และการใช้งาน ในงานวิจัยหลายเรื่องจะอ้างในความสำคัญของปัญหาต่างๆเหล่านี้ ทั้งที่ ปัญหานั้นไม่ใช่ปัญหาของชุมชนบ้านปะอาวเลย คุณพ่อบุญมี บอกว่าน่าจะเป็นปัญหาของผู้ที่เข้ามาทำวิจัยเองมากกว่า ที่จะปัญหาของชุมชนบ้านปะอาว เพราะปัญหาที่กล่าวมานั้นทางชุมชนไม่ได้มีความต้องการในการเปลี่ยนแปลงเลย ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในการผลิต วัสดุ รวมถึงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เพราะทางชุมชนรู้ว่า งานหัตถกรรมที่ชุมชนกำลังทำอยู่นั้นเป็นการทำงานหัตถกรรม

ในเชิงอนุรักษ์ ที่เก็บกระบวนการในการผลิต ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองในรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มงานหัตถกรรมทองเหลืองชุมชนบ้านปะอาว เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในรูปแบบงานหัตถกรรมที่ใช้ต้นทุนทางภูมิปัญญาไม่ว่าจะเป็นวัสดุ รูปทรง ลวดลาย สิ่งเหล่านี้คือ มรดกจากบรรพบุรุษที่มอบให้ไว้กับลูกหลานชุมชนบ้านปะอาว

คุณพ่อบุญมี ล้อมวงค์ ช่างงานหัตถศิลป์การทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอาว

นโยบายทางภาครัฐได้ให้หน่วยงานนำร่องในการนำนโยบาย Thailand 4.0มาใช้กับชุมชนท้องถิ่นคือ หน่วยงานพัฒนาชุมชนในจังหวัด และได้มีการสนับสนุนงบประมาณลงไปอีกหลายหน่วยงาน เช่นศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค และอุตสาหกรรมจังหวัด เพื่อนำเอานวัตกรรมต่างๆมาช่วยพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตามนโยบายภาครัฐ ร่วมถึงสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยที่เข้ามามีส่วนร่วมในการรับเป็นที่ปรึกษาในโครงการของหน่วยงานภาครัฐ ที่ต้องใช้องค์ความรู้ และงานวิจัยต่อยอดในการพัฒนาปัจจุบันจะเห็นอุปกรณ์นวัตกรรมเครื่องมือเหล่านั้นอยู่ที่ชุมชนบ้านปะอาวโดยที่ชุมชนไม่ได้นำมาใช้งานแต่อย่างใดอาจเพราะขาดความเข้าใจ ในความต้องการของชุมชนที่แท้จริง

พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กล่าวว่ารัฐบาลกำลังเร่งผลักดัน สินค้าโอท็อป (OTOP)ให้ก้าวเข้าสู่ยุคThailand 4.0โดยใช้นวัตกรรมช่วยพัฒนา และยกระดับสินค้า ให้มีคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล ผ่านแนวทางประชารัฐ ซึ่งจะทำให้ ผู้ประกอบการสินค้า OTOP และประชาชนมีรายได้สูงขึ้น ขณะเดียวกัน ผู้ประกอบการสินค้าโอท็อป (OTOP) ยังสามารถยกระดับมาตรฐานสินค้า ตามการพัฒนาและยกระดับสินค้าโอท็อป (OTOP) ให้ก้าวสู่ยุค Thailand 4.0(สถานีวิทย์กระจายเสียงแห่งประเทศไทย,2560)

ภาพรวมนโยบายของทางภาครัฐเน้นลงที่ชุมชนเป็นหลัก ในการเปลี่ยนแปลงการนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้สามารถแข่งขันในระดับอุตสาหกรรม หรือ สามารถผลิตซ้ำโดยได้คุณภาพ นโยบายนี้จะมีผลดี หรือ ผลกระทบต่อชุมชนบ้านปะอาว หรือชุมชนที่มีความใกล้เคียงในเรื่องการพัฒนาสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษ อย่างไร จากการพูดคุยกับคุณพ่อบุญมี ล้อมวงค์ ทายาทรุ่นที่ 5 ของช่างทองเหลือง

บ้านปะอาวได้ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจอย่างมาก ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน ดังนี้ “สังคมใดขาดคุณธรรม บุคคลหรือหน่วยงานที่เข้ามาบิดเบือนบรรดาจารีตชนบประเพณีที่เคยทำในท้องถิ่น แล้วแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ตนเองและพรรคพวก ไม่เข้าใจในชุมชน ไม่รักษาภูมิปัญญา ความล่มสลายของวัฒนธรรมในท้องถิ่นจะเกิดกับ แผ่นดิน” จากคำกล่าวข้างต้นทำให้เกิดถึง บทกวี ที่เขียนขึ้นเพื่อให้ผู้คน รักและรู้คุณค่าภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเป็น บทกวีของอาจารย์ ของผู้เขียนบทความนี้เอง ท่านคือ อาจารย์วิโรฒศรีสุโร

อาจารย์วิโรฒศรีสุโรเป็นอีกท่านหนึ่งที่มีความผูกพันกับบ้านปะอาวและอาจารย์ได้เขียนกวีไว้หลายบท หลายวาระที่เกี่ยวกับช่างทองเหลืองบ้านปะอาวดังที่จะขอหยิบยกมาแสดงไว้ในที่นี้เป็นบทกวีแรกที่อาจารย์แต่งไว้ ประกอบกับภาพถ่ายข้างล่างนี้ที่อาจารย์เป็นคนถ่ายเองเมื่อเดือนมิถุนายนพ.ศ.๒๕๒๘ในบทกวีได้กล่าวถึงพ่อใหญ่หนู (ขาวมือ) กับพ่อใหญ่ทอง (ซ้ายมือ) มีเนื้อความดังนี้ (สุริยา โชคสวัสดิ์,2551)

พ่อเฒ่าหนู – พ่อใหญ่ทองสองคนชัก
นานดีดักยั้งชักเสียนเพียรขยัน
ทำหุ่นดินพันขี้ผึ้งอยู่ทุกวัน
งานเสร็จปล้นช่างสวยสะบ้านปะอาว

ภาพพูดคุยสัมภาษณ์ คุณพ่อบุญมี ล้อมวงค์ ในมุมมองงานทองเหลืองบ้านปะอวในปัจจุบัน

จากบทกวี อาจารย์วิโรฒและคำกล่าวของคุณพ่อบุญมี ล้อมวงค์ทำให้เห็นมุมมองอีกมุมหนึ่ง ในนโยบายของทางภาครัฐที่กำลังมุ่งเน้นในการนำเอาเทคโนโลยี เข้ามาใช้กับชุมชนท้องถิ่นตาม นโยบาย Thailand 4.0 คงต้องคำนึงอย่างมากในการนำนโยบายลงสู่หน่วยงานต่างๆที่ต้องรับภารกิจนี้ แล้วนำไปใช้กับชุมชนท้องถิ่นนอกจากจะต้องทำความเข้าใจกับชุมชนแล้ว หน่วยงานต้องมีความเข้าใจอย่างมากกับ คำว่า งานหัตถกรรมในเชิงอนุรักษ์ เพราะปัจจุบันยังมีงานวิจัย หรือ โครงการที่เขียนเสนอขอทุนจากทางภาครัฐในการที่จะเข้าไปทำงานในพื้นที่ชุมชนบ้านปะอว โดยยังขาดความเข้าใจในบริบทความต้องการที่แท้จริงของคำว่า งานหัตถกรรมในเชิงอนุรักษ์ ไม่เช่นนั้น เราคงได้เห็น เครื่องมือนวัตกรรมที่ทันสมัยพร้อมกับชื่อหน่วยงานและสถาบันผู้รับผิดชอบโครงการ วางรวมไว้โดยที่ชุมชนไม่ได้ใช้ประโยชน์แสดงถึงการขาดความเข้าใจของหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ รวมถึงงบประมาณของทางภาครัฐที่เสียไปว่า “ลোকคราบ” อาจเป็นลोकคาบหน่วยงาน หรือ นักวิจัย ที่เขียนโครงการโดยไม่ได้นำถึงบริบทชุมชนเป็นหลัก แต่เพื่อต้องการงบประมาณในการบริหารโครงการเพียงเท่านั้น

ดังนั้นการที่ชุมชนมีความเข้มแข็งในวัฒนธรรม ภูมิปัญญาจึงถือได้ว่า เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพราะชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และใช้ภูมิปัญญาต่อยอดสร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่นขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระบบ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การรู้จักตนเองและคิดอะไรใหม่ๆ ขึ้นได้โดยไม่ต้องรอสิ่งที่มาจากภายนอก (ศรีศักร ชลธิโกดม,2543) ยกตัวอย่างคำกล่าวของนักทฤษฎีวิพากษ์คนสำคัญคือ คาร์ล มาร์กซกล่าวว่า “พัฒนาการจะเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป การพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไปจะเป็นผลดีต่อนายทุน” มาร์กซมองว่าชนชั้นนายทุนเป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มที่คอยปฏิวัติเครื่องมือในการผลิตอยู่ตลอดเวลา แต่มาร์กซ เชื่อว่าในระบบทุนนิยมนั้นจะมีการเกิดวิกฤตเป็นระลอกๆ (ทิฆัมพร เอี่ยมเมรุ,2556) แสดงว่าในปัจจุบันตาม นโยบายที่ทางภาครัฐได้พยายามนำเสนอเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามาที่ชุมชนหากขาดความเข้าใจในบริบทของชุมชนอาจเป็นปัญหาตามมาในอนาคต แต่ก็เชื่อว่าชุมชนจะปฏิเสธในเรื่องการ

ช่วยเหลือของทางภาครัฐ หรือเทคโนโลยีหากเพียงแค่ต้องการให้หน่วยงานทางภาครัฐได้เข้าใจถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และไม่ยึดเหี้ยมในสิ่งที่ชุมชนไม่ได้ต้องการ เพียงเพื่อตอบสนองนโยบายหน่วยงานเพียงเท่านั้น บทความนี้คงสะท้อนมุมมองของชุมชนได้ในอีกแง่มุมเพื่อให้สังคม และหน่วยงานภาครัฐได้เข้าใจในบริบทของชุมชนได้มากขึ้นเพื่อการพัฒนาสังคมและชุมชนได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] ติฆัมพร เอี่ยมเรไร. [อินเทอร์เน็ต].แนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ ของมาร์กซิสม์ (Critical theory), 2556 เข้าถึงได้จาก <https://phdcommunication.wordpress.com/2013/03/08/>
- [2] ศรีศักร ชลธิโกดม.ท้องถิ่นวัฒนา เอกสารประกอบประชุมทางวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2543
- [3] สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย[อินเทอร์เน็ต], 2560 [เข้าถึงเมื่อ 2560 พฤศจิกายน 20]. เข้าถึงได้จาก <http://nbt.prd.go.th/home.html>
- [4] สุจิตต์ วงษ์เทศ.อุบลราชธานี มาจากไหน?.กรุงเทพฯ : ชนนิยม, 2555
- [5] สุริยา โชคสวัสดิ์. รายงานการวิจัยเรื่องหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอามรดกทางศิลปวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาโบราณ.ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการคณะวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2551